

**INFLATSIYA VA UNING O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA
TA'SIRI**

Erkinboyev Muhammadqodir Eminjon o'g'li

Ahmadov Nurmuhammad Olimjon o'g'li

Farg'ona Davlat Universiteti Iqtisodiyot

Fakulteti Moliya va moliyaviy texnologiyalar

yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar G'oziyev Murodjon Shokirjonovich

Farg'ona Davlat Universiteti Iqtisodiyot

Fakulteti Moliya kafedrasi

Iqtisodiyot fanlar o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasidagi inflatsiya jarayonining mohiyati, asosiy sabablari va iqtisodiyotga ko'rsatgan ta'siri tahlil qilingan. Inflyatsiyaning ichki va tashqi omillari, xususan, pul-kredit va fiskal siyosatdagi muammolar, valyuta kursining o'zgaruvchanligi va importga bog'liqlik singari omillar alohida ko'rib chiqilgan. Shuningdek, inflyatsiyani jilovlash va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha kompleks yechimlar taklif etilgan. Maqola iqtisodiy siyosat yurituvchi tashkilotlar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Inflyatsiya, O'zbekiston iqtisodiyoti, pul-kredit siyosati, fiskal siyosat, narxlar barqarorligi, iqtisodiy o'sish, valyuta kursi, import, investitsiya muhiti, real daromadlar.

Kirish

Inflatsiya — bu tovarlar va xizmatlar narx darajasining umumiy va doimiy o'sib borishi bilan tavsiflanadigan iqtisodiy hodisadir. Ushbu jarayon iqtisodiy o'sishning muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lsa-da, haddan tashqari yuqori yoki barqaror bo'lmagan inflatsiya darajasi iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayni paytda, inflyatsiya darajasining oshishi aholining xarid qobiliyatini

pasaytiradi, ishlab chiqarish tannarxining ortishiga olib keladi va investitsion muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda bir qator islohotlarni boshdan kechirmoqda. Xususan, pul-kredit siyosatining liberallasuvi, valyuta kursining erkinlashtirilishi, davlat xarajatlarining o'sishi kabi omillar inflatsiyaga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Bu holat inflatsiyaning manbalari va uning iqtisodiyotga ta'sirini chuqur o'rganish zaruratini yuzaga keltirdi.

Maqolaning maqsadi — O'zbekistonda inflyatsiyaning asosiy sabablari, uning iqtisodiyotga ko'rsatgan ijobiy va salbiy ta'sirlarini tahlil qilish, shuningdek, inflatsiyani nazorat qilish va kamaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Shu bilan birga, ushbu tadqiqot milliy iqtisodiy siyosatda samarali qarorlar qabul qilish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Inflatsiyaning asosiy sabablari

O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi bir nechta omillar bilan bog'liq. Bu omillarni tizimli tahlil qilish inflyatsiyaning chuqur sabablari va ularning iqtisodiy muhitga ta'sirini aniqlash imkonini beradi. Quyida inflyatsiyani keltirib chiqaradigan asosiy ichki va tashqi omillar yoritib beriladi.

1. Pul-kredit siyosatining ta'siri

Markaziy bankning pul-kredit siyosati inflyatsiyaga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Agar muomaladagi pul massasi iqtisodiy o'sish sur'atlaridan yuqori bo'lsa, bu narxlar umumiy darajasining ortishiga olib keladi. So'nggi yillarda O'zbekiston Markaziy banki tomonidan foiz stavkalarining o'zgarishi, kredit hajmining kengaytirilishi va bank tizimining modernizatsiyasi inflyatsion bosimni kuchaytirgan asosiy omillardan biri bo'ldi.

2. Fiskal siyosat va davlat xarajatlari

Davlat budjetining defitsiti, ortiqcha byudjet xarajatlari, xususan ijtimoiy soha va infratuzilma loyihalariga yo'naltirilgan yirik sarmoyalar inflatsiyani kuchaytiruvchi omil bo'lib xizmat qilmoqda. Davlat xarajatlari oshgani sayin bozor iqtisodiyotida talabning ortishi kuzatiladi, bu esa narxlarning o'sishiga olib keladi.

3. Importga bog'liqlik va tashqi omillar

O'zbekiston iqtisodiyoti bir qator strategik tovar va xom ashyolar bo'yicha importga yuqori darajada bog'langan. Xalqaro bozorlarda energiya manbalari, oziq-ovqat va boshqa asosiy mahsulotlar narxining oshishi mamlakat ichki bozorida ham inflyatsiyaga olib keladi. Bundan tashqari, global iqtisodiy inqirozlar va geosiyosiy tahdidlar, logistika zanjirlaridagi uzilishlar ham inflyatsion bosimni kuchaytiradi.

4. Valyuta kursining o'zgaruvchanligi

So'nggi yillarda milliy valyuta — so'm kursining devalvatsiyasi ichki narxlar darajasining oshishiga sabab bo'lmoqda. Valyuta kursining beqarorligi import qilinadigan mahsulotlar narxini oshirib, umumiy inflyatsiya darajasini kuchaytiradi.

5. Ishlab chiqarish tannarxining o'sishi

Energiya resurslari, xom ashyo va ishchi kuchi xarajatlarining ortishi ishlab chiqarish tannarxining oshishiga olib keladi. Bu esa ishlab chiqaruvchilarni o'z mahsulotlariga yuqori narx belgilashga majbur qiladi. Natijada, inflyatsiya iste'molchilar darajasida ham sezilarli ko'rinadi.

Inflatsiyaning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri

Inflatsiya darajasining o'sishi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy muhitga ham ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. U iste'molchilarning hayot darajasidan tortib, investorlar ishonchi, milliy valyuta barqarorligi va iqtisodiy o'sish sur'atlarigacha bo'lgan keng ko'lamli yo'nalishlarga taalluqlidir. Quyida inflatsiyaning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri bir nechta asosiy yo'nalishlar bo'yicha tahlil qilinadi:

1. Aholi farovonligi va real daromadlar

Inflatsiya darajasining oshishi aholi daromadlarining real qiymatini kamaytiradi. Tovlar va xizmatlar narxining ko'tarilishi fonida ish haqi yoki pensiya daromadlari o'zgarishsiz qolsa, aholining xarid qobiliyati pasayadi. Bu esa kambag'allik darajasining ortishiga, ijtimoiy norozilikning kuchayishiga olib kelishi mumkin.

2. Ishbilarmonlik muhiti va investitsiyalar

Barqaror bo'lmagan narxlar muhiti investorlar uchun xavf tug'diradi. Yuqori inflyatsiya investorlar ishonchini susaytiradi, chunki investitsiyalarning real rentabelligi kamayadi. Bundan tashqari, korxonalar uzoq muddatli rejalashtirishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa iqtisodiy faollikni pasaytiradi.

3. Moliyaviy sektor va bank tizimi

Inflyatsiya bank sektoriga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Pulning qadrsizlanishi sababli aholi banklarda mablag' saqlashdan ko'ra uni iste'molga yoki boshqa aktivlarga yo'naltirishni afzal ko'radi. Bu esa depozit bazasining qisqarishiga, kredit resurslarining kamayishiga olib keladi.

4. Valyuta barqarorligi va tashqi savdo

Inflyatsiyaning yuqori bo'lishi milliy valyuta kursining beqarorligiga olib keladi. Natijada, import qimmatlashadi, eksport esa raqobatbardoshligini yo'qotishi mumkin. Tashqi savdo balansining yomonlashuvi mamlakatning umumiy iqtisodiy barqarorligiga tahdid tug'diradi.

5. Ijtimoiy barqarorlikka ta'siri

Inflyatsiya ijtimoiy tengsizlikni chuqurlashtiradi. Yuqori narxlar asosan kam daromadli qatlamlarga ko'proq ta'sir qiladi. Bu esa ijtimoiy ziddiyatlarni kuchaytirishi, hukumat siyosatiga nisbatan ishonchni pasaytirishi mumkin.

Inflatsiyani kamaytirish va nazorat qilish bo'yicha yechimlar

O'zbekistonda inflyatsiya darajasini barqarorlashtirish va kamaytirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Bu borada nafaqat pul-kredit siyosatini, balki fiskal, soliq, valyuta va investitsiya siyosatini uyg'unlashtirish muhimdir. Quyida inflatsiyani samarali nazorat qilishga qaratilgan asosiy choralar bayon etiladi:

1. Pul-kredit siyosatini qat'iylashtirish

Markaziy bank inflyatsiyani jilovlashda asosiy rol o'ynaydi. Foiz stavkasini moslashtirish, kredit berish hajmini cheklash, pul massasini maqbul darajada ushlab turish kabi vositalar yordamida inflatsiyani pasaytirish mumkin. Shu bilan birga, pul-kredit siyosati shaffof va oldindan prognoz qilinadigan bo'lishi kerak.

2. Byudjet intizomini mustahkamlash

Fiskal siyosatda tartib-intizomni kuchaytirish orqali inflyatsion bosimni kamaytirish mumkin. Byudjet defitsitini kamaytirish, samarasiz xarajatlarni qisqartirish, davlat xarajatlarini iqtisodiy ustuvorliklarga yo'naltirish muhim strategiyalardandir.

3. Importga bog'liqlikni kamaytirish

Import o'rnini bosuvchi mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish orqali tashqi omillarga bog'liqlikni kamaytirish mumkin. Bu esa inflyatsiyaning tashqi sabablarini zararsizlantiradi va milliy iqtisodiyotning mustahkamligini oshiradi.

4. Valyuta bozorida barqarorlikni ta'minlash

Milliy valyutaning barqarorligini saqlab qolish, valyuta intervensiyalari orqali narx o'sishini nazorat qilish inflyatsiyaga qarshi kurashda muhim omildir. Ayniqsa, valyuta kursining sun'iy o'zgarishlarini oldini olish ishonchli iqtisodiy muhit yaratadi.

5. Tartibga soluvchi va institutsional islohotlar

Narxlarning adolatli shakllanishini ta'minlash uchun bozor infratuzilmasini takomillashtirish, raqobat muhitini kuchaytirish, monopoliyalarning oldini olish kerak. Shuningdek, statistik axborot tizimini kuchaytirish, inflyatsiyani prognozlash mexanizmlarini rivojlantirish zarur.

Xulosa

O'zbekiston iqtisodiyotida inflatsiya — nafaqat makroiqtisodiy barqarorlikka, balki aholi farovonligi va ijtimoiy barqarorlikka ham ta'sir ko'rsatadigan asosiy omillardan biridir. Ushbu maqolada inflatsiyaning mohiyati, asosiy sabablari, iqtisodiyotga ko'rsatgan salbiy ta'siri va uni kamaytirishga qaratilgan yechimlar tizimli tarzda tahlil qilindi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, inflyatsiyaning sabablari ko'p qirrali bo'lib, ular orasida pul-kredit va fiskal siyosatdagi muvozanatsizliklar, valyuta kursining beqarorligi, importga yuqori darajadagi bog'liqlik va ishlab chiqarish tannarxining o'sishi muhim rol o'ynaydi. Bular inflyatsion bosimni oshirib, aholi xarid qobiliyatini pasaytiradi, iqtisodiy ishonchni susaytiradi hamda investitsion muhitni noaniq qiladi.

Maqolada ta'kidlanganidek, inflatsiyani nazorat qilishda faqatgina Markaziy bank siyosati yetarli emas. Bu jarayon ko'p darajali va kompleks choralarni o'z ichiga olishi kerak. Xususan, fiskal intizomni mustahkamlash, raqobat muhitini yaxshilash, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish, valyuta kursini barqarorlashtirish kabi strategiyalar uyg'un holda amalga oshirilishi lozim.

Kelajakdagi izlanishlarda inflatsiyaning regional darajadagi farqlari, sektoral ta'siri, hamda aholi guruhlari bo'yicha turlicha aks etishi kabi jihatlarni ham o'rganish tavsiya etiladi. Bu esa inflyatsiyaga qarshi kurashda yanada aniq va samarali choralar ishlab chiqish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки расмий сайти — <https://www.cbu.uz> (<https://www.cbu.uz/>)
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари — <https://stat.uz> (<https://stat.uz/>)
3. Davlat byudjeti va fiskal siyosatga oid tahliliy ma'lumotlar, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi — <https://www.mf.uz> (<https://www.mf.uz/>)